

nekülhessen. Ennek hátrányos következménye kettős: 1. az iskola elveszíti ellenőrző szerepét a gyermek olvasmányai felett; 2. olyan könyvek kerülnek a gyermek kezébe, amelyek károsan befolyásolják szellemi és erkölcsi fejlődését (valamennyi gyermekbűnöző holmija között feltalálhatók a „revolver-regegyek”).

Ha most röviden összefoglaljuk azokat a szempontokat, amelyeknek érvényesülni kell a gyermeknek szánt művek megírásánál, akkor a következőkre kell figyelemmel lenni:

1. Foglalkoztassa a gyermek képzeletét és ápolja önbizalmát;
2. Mérsékeltlen izgató egzotikus képeket és történeteket nyújtson;
3. Gyarapítsa a gyermek ismereteit;
4. Nevelje az irodalom iránti szeretetet, fejlessze az irodalmi ízlést.

Amilyen mértékben sikerül a föntebbi követelmények megvalósítása, olyan mértékben fogja ismét az iskola a gyermek olvasmányainak irányítását magához ragadni. E szempontok mellőzése pedig megghiúsítja, hogy az ifjúság irodalmi igényei összhangba hozassanak az iskola követelményeivel.

Az élet és iskola között keletkezett szakadékot csakis egy alapjaiban megreformált ifjúsági irodalom hidalhatja át.

Tóth B. Zoltán dr.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

Magyar nyelv.

Λ következőtető mondat.

II. osztály.

Óravázlati.

I. Számonkérés.

1. Ének Szent István királyhoz.
2. Írásbeli: A magyar címer.

II. Ráhangolás.

Fogalmazás kérdések alapján:

Az őszi időjárás kellemetlen. Könnyen meg lehet fázni. Kovács megbetegedett. Nem jöhetett iskolába. Csányi jelen-

tette. Értessük róla. Kovács orvosságot vett be. Meggyógyult. Az orvosság használt. Ismét jöhetett iskolába.

A tanulók a fogalmazvány felolvasása után megállapítják, hogy a csupa egyszerű mondat szaggatottá teszi a beszédet.

III. Célkitűzés.

A szaggatott beszéd folyékonyá tétele.

IV. Tárgyalás.

1. A fogalmazvány egyszerű mondatainak összekapcsolása összetett mondatokká.

Az őszi időjárás kellemetlen, ezért könnyen meg lehet fázni. Kovács megbetegedett, tehát nem jöhetett iskolába. Csányi jelentette, így értessük róla. Kovács bevette az orvosságot, ennélfogva meggyógyult. Az orvosság használt, ennek következtében ismét jöhetett iskolába.

Az összekapcsolás alapja: ok — következmény.

2. A nyelvtani szabály megállapítása.

A következtető mondat. Kötőszavai: ezért, tehát, így, ennélfogva, ennek következtében. A vessző használata.

3. Begyakorlás.

Szóbeli példák mondatása.

V. Összefoglalás.

VI. Alkalmazás.

Házi írásbeli feladat: *Miért szeretem a virágot?*

Tanítás.

I. Számonkérés.

1. Milyen szép, megható ének tanultunk a multkor, G.? (Ének Szent István királyhoz.) Mit jegyeztél meg róla? (Háromszáz évvel ezelőtt keletkezett, amikor a magyar nemzet nagy bajban volt, mert a törökkel élet-halál harcot vívott. Az ének ismeretlen szerzője Szent Istvánhoz könyörgött segítségért. Ma is énekeljük, mert ma is nehéz időket élünk: még sok magyar szenved határainkon kívül.) Különösen mikor énekeljük, S.? (Augusztus 20-án, Szent István király ünnepén.) Mi-nek nevezi ez az ének Magyarországot, K.? (Pannóniának, a rómaiak így hívták a Dunántúlt, s a magyarok régen az egész országot nevezték így.) Énekeljük el! (Ének: Ah, hol vagy magyarok Tündöklő csillaga...) Most halljunk egy szép szavalatot! B.! [A tanuló a dobogón elszavalja a költeményt.] Meg lehetünk-e ezzel a szavallattal elégedve, H.? (B. szépen mondta

el a verset, mert a kérdéseket, felkiáltásokat, könyörgéseket jól hangsúlyozta, és pontosan megtanulta.) Úgyes előadás volt. Most lássuk, megtanulta-e mindenki kifogástalanul! [A felszólított tanulók a helyükön felelnek, és csak néhány sorí mondanak el.]

2. Miről fogalmaztatok, M.? (A magyar címer.) [A füzetek megtekintése.] Hallgassuk meg L.-t!

A magyar címer.

A magyar címer két részből áll: a szent koronából és a címerpajzsból. A drágakövektől csillogó korona a címerpajzson nyugszik. A pajzsot egy függőleges vonal két egyenlő részre osztja. A bal felén piros mezőben négy vízszintes fehér csík látható, ezek Magyarország főfolyói: a Duna, Tisza, Dráva, Száva. A pajzs jobb oldala szintén piros, benne a Tátra, Fáttra és a Máttra zöld nármás halma látható. A középső halmon van egy aranyos korona, s ebből egy kettős kereszt emelkedik ki. Ez azt jelenti, hogy mi nemcsak magyarok, hanem keresztények is vagyunk.

A magyar címer Nagy-Magyarország jelképe. Arra figyelmeztet, hogy egyetlen rögről se mondjunk le. Nem, nem, soha!

(L. S.)

Hány részre tagolható L. dolgozata, G.? (Két részre: az első rész a címer leírása, a második rész a tanulság.) Ráismerünk-e ebből a magyar címerre, U.? (Ráismerünk, mert mindent megemlített, még a színeket is megnevezte.) Mit szólna a tanulsághoz, K.? (Röviden írt róla, de a lényeg benne van.) Megtaláljuk-e ebben az írásban az ismétlésnélküli természetes összefüggést? B.! (Helyes sorrendben ismertette a címet, mondataiban nem vettem észre hibát, csak két egymásután következő mondat így végződik: *látható*.) Mit mondhatunk az egyik *látható* helyett? (Többen: *szemlélhető*, négy fehér csík *húzódik*, három halom *van*...) Nagyon ügyeljünk a fölösleges ismétlés elkerülésére! Aki figyelmesen átolvassa írását, feltétlenül észreveszi ezt a szembetűnő hibát. Ki kíván még hozzászólni? D.! (Szép gondolat, hogy mi magyarok és keresztények vagyunk.) Jól mondtad. Hogyan írtad ezt a szót: *függőleges*? (Két *g*-vel.) Hát azt hogy: *egyenlő*? (Egy *gy*-vel.) A folyók és hegyek nevét? (Nagy kezdőbetűvel, mert tudajdonnevek.) *Nagy-Magyarország*? (Nagy kezdőbetűvel.) Hány szó? (Egy.) Mit szólna hozzá? K.! (Kötőjellel összekapcsolt két szó, mind a kettő nagy kezdőbetű.) Helyes. — Most térjünk át újabb munkánkra!

II. Ráhangolás.

Miért kellemetlen a késő őszi időjárás? (Az idő hűvös...

Gyakran esik az eső... Kellemetlen szél fúj... Köd is szokott lenni...) Ilyen veszélyes időben fokozott mértékben kell egészségünkre vigyázni, mert könnyen megfázhatunk. Fogalmazzunk erről néhány összefüggő mondatot! Én kérdezek, ti pedig feleltek. Menj a táblához, D.! [A fogalmazvány a táblára és a munkanaplóba kerül.] Milyen az őszi időjárás? H.! (Az őszi időjárás kellemetlen.) Mi történhet ezért könnyen? (Könnyen meg lehet fázni.) Ki betegedett meg? S.! (Kovács megbetegedett.) Jöhetett-e iskolába, K.? (Nem jöhetett iskolába.) Ki jelentette? P.! (Csányi jelentette.) Így tudtuk meg, vagyis, írjuk: *Értesültünk róla.* Mit vett be Kovács, L.? (Kovács orvosságot vett be.) Mi történt ezért vele, B.? (Meggyógyult.) Mi használt, R.? (Az orvosság használt.) Jöhetett-e újból iskolába, T.? (Újból jöhetett iskolába.) Elég ennyi. Olvasd el a fogalmazványt, H.! (Az őszi időjárás kellemetlen...) Jól, szépen hangzott? Z.! (Nem hangzott szépen, mert csupa rövid egyszerű mondatból áll, s ez a beszédet szaggatottá, darabossá teszi, nem folyékony.)

III. Célkitűzés.

Szüntessük meg ennek a fogalmazványnak a szaggatottságát, és tegyük folyékonyá!

IV. Tárgyalás.

1. A fogalmazvány egyszerű mondatainak összekapcsolása összetett mondatokká.

Milyen szerkezetű mondatokból áll fogalmazványunk, D.? (Egyszerű mondatokból, mert mindegyik egy gondolatot fejez ki.) Hogyan szüntethetjük meg a rövid egyszerű mondatok okozta szaggatottságot, N.? (Ha lehetséges, az egyszerű mondatokat összevonjuk összetett mondatokká. Így csináltuk a kapcsolatos és az ellentétes mondatokat.)

Vizsgáljuk meg mondatainkat, hogy összekapcsolhatók-e! Olvasd el a két első mondatot, K.! (Az őszi időjárás kellemetlen, Könnyen meg lehet fázni.) Összekapcsolhatók-e? (Összekapcsolhatók, mert a kellemetlen időjárás okozza azt, hogy könnyen meg lehet fázni.) Nagyon ügyesen montad. Állapítsuk meg, hogy milyen összefüggés, milyen viszony van a két mondat között! Mit állítunk az első mondattal? (Az őszi időjárás kellemetlen.) És mi következik ebből? (Könnyen meg lehet fázni.) Tehát az első mondattal állítunk valamit, a másodikkal pedig következtetünk. Mondjuk el még egyszer az állítást! (Az őszi időjárás kellemetlen.) Az ebből folyó következtetést! (Könnyen meg lehet fázni.) Milyen viszony van tehát a két mondat között, F.! (Az első mondattal állítunk valamit, a másodikkal pedig következtetünk.) De még pontosabban is kifejezhetjük a két mondat viszonyát. Mi okozza azt, hogy,

könnyen meg lehet fázni? G.! (A rossz őszi időjárás.) Melyik mondatban van tehát az ok, és melyikben a következmény? (Az első az ok, a második a következmény.) Kapcsold össze írásban a két mondatot! Mit írsz az első mondat végére? (Vesszőt.) Kell-e kötőszó? (Nem.) Kötőszó nélkül is összekapcsolhatók, de azért alkalmazzunk kötőszót! (Ezért.) [A kötőszókat minden esetben pirossal aláhúzzuk.] — Olvasd el a következő mondatpárt, D.! (Kovács megbetegedett. Nem jöhetett iskolába.) Összekapcsolhatók-e? (Összekapcsolhatók, mert Kovács azért hiányzott az iskolából, mert megbetegedett.) Milyen viszony van a két mondat közt? (Az első mondat állítunk valamit: Kovács megbetegedett, a másodikkal ennek a következményét fejezzük ki: Nem jöhetett iskolába.) Mely ok miatt nem jöhetett Kovács iskolába? (Betegsége miatt.) Melyik mondat fejezi ki az okot, és melyik a következményt? (Az első az ok, a második a következmény.) Diktáld az új mondatot kötőszó alkalmazásával, T.! (Kovács megbetegedett, tehát nem jöhetett iskolába.) — Beszélj a soron lévő két mondatról, G.! (Csányi jelentette. Értesültünk róla. Ezek is összeköthetők összetett mondatná, mert jelentésük összefügg. Azért értesültünk róla, mert Csányi jelentette. Az első mondat állítás, a második ennek a következménye.) Hogy mondhatjuk még másként? (Az első az ok, a második a következmény.) Miféle kötőszót ajánltok? [A javaslatok közül kiválasztjuk a céljainknak legmegfelelőbbet: így.] Diktáld az új mondatot, E.! (Csányi jelentette, így értesültünk róla.) — Ismertesd röviden a következő két mondatot, P.! (Kovács orvosságot vett be. Meggyógyult. Ebből a két egyszerű mondatból is csinálhatunk összetett mondatot, mert az első mondat az okot, a második annak következményét fejezi ki.) Javasoljatok kötőszót! [A legalkalmasabb: *ennélfogva*.] Mondd el tehát az új mondatot, F.! (Kovács orvosságot vett be, *ennélfogva* meggyógyult.) — Lássuk az utolsó mondatpárt! S.! (Az orvosság használt. Újból jöhetett iskolába. Az első mondat megmondja a másodiknak az okát, a második kifejezi az elsőnek a következményét.) Keresünk kötőszót! [Itt néha türelemre van szükség, mert az *ennek következtében* szokott legutoljára előkerülni.] Ezzel diktáld az utolsó mondatot, H.! (Az orvosság használt, *ennek következtében* újból jöhetett iskolába.)

Olvasd el új fogalmazványunkat, L.! (—) Hogyan hangzott? (Jól, folyékonyan hangzott, mert a rövid egyszerű mondatokat összekapcsoltuk összetett mondatokká.)

2. A nyelvtani szabály megállapítása.

Miért lehetett az egyszerű mondatokat összetett monda-

tokká fűzni? B.! (Mert szoros összefüggés volt köztük: az egyik okot, a másik ennek következményét fejezte ki.) Az új összetett mondat lényeges a *következtetés*. Ezért minek nevezhetjük? (Következtető mondatnak.) Milyen új nyelvi jelenséggel ismerkedtünk tehát meg? (A következtető mondattal.) [A fogalmazvány élére írjuk.] Van-e a következtető mondat tagjainak önálló értelme? (Van.) Tehát milyen mondatok? (Főmondatok.) Rang szerint van-e különbség köztük? (Nincs.) Ezért? (Mellérendelt mondatok.) A következtető mondatokat is lehet két téglalappal ábrázolni. [Rajz.] Mit írhatunk az elsőbe? (Ok.) A másodikba? (Következmény.) Hogyan ábrázolhatjuk a két mondat közötti viszonyt? T.! (A második téglalap felé mutató nyíllal.) Mi a helyesírási tanulság, M.? (A következtető mondat tagjait vesszével választjuk el egymástól.) Mi már most a következő mondat? D.! (Oly mellérendelt összetett mondat, melynek egyik mondata az okot, másik mondata annak következményét fejezi ki.) Melyek a kötőszavak? (*Ezért, tehát, így, ennélfogva, ennek következtében.*) Most összefoglalva: mi a következtető mondat? L.! (Oly mellérendelt összetett mondat, melynek egyik mondata az okot, a másik annak következményét fejezi ki. Kötőszavai: *ezért, tehát, így, ennélfogva, ennek következtében.*) Te is mondd el, H. (—) Még egyszer, S.! (—)

3. Begyakorlás.

Mondjatok következtető mondatokat! (A jelentkező tanuló: Esik az eső, ennek következtében sár van. A tej egészséges étel, ezért szeretem. Ajándékba kaptam egy körzöt, tehát nem kell vennem . . .)

V. Összefoglalás.

Milyen új ismerettel gyarapodtunk a mai órán, F.? (—) Hogyan jutottunk az új ismerethez, K.? (—) Mi a következtető mondat, M.? (—)

VI. Alkalmazás.

A házi írásbeli feladat címe: *Miért szeretem a virágot?* Ez a feladat alkalmas arra, hogy következtető mondatokat alkalmazzatok a fogalmazásban. Jól figyeljetek meg minden mondatot, hogy minél több következtető mondatot írjatok!

A tábla és a füzet képe:

A következtető mondat.

Az őszi időjárás kellemetlen. Könnyen meg lehet fájni. Kovács megbetegedett. Nem jöhetett iskolába. Csányi jelentette. Értesültünk róla. Kovács orvosságot vett be. Meggyógyult. Az orvosság használt. Ujból jöhetett iskolába.

Az őszi időjárás kellemetlen, ezért könnyen meg lehet fázni. Kovács megbetegedett, tehát nem jöhetett iskolába. Csányi jelentette, így értesültünk róla. Kovács orvosságot vett be, ennélfogva meggyógyult. Az orvosság használt, ennek következtében újból jöhetett iskolába.

Szántó Lőrinc.

Német nyelv.

A szójegyzék vezetése.

A gyakorlati nyelvtudást elsősorban mint készséget kell felfognunk. Ez a készség szókinccsével és kifejezési formáival az adott helyzetben gyorsan és biztosan rendelkezésünkre kell hogy álljon. A folyékony beszéd mint gyakorlati készség nem logikai folyamatként épül fel a nyelvhasználat pillanatában, hanem spontán születik meg valamiféle érzés, vagy hangulat hatása alatt, s szinte önkénytelenül választja meg a kifejezésnek azt a formáját, amelyet a nyelvérzék diktál. Beszéd közben nem gondolunk sem nyelvtani szabályra sem szókincsre, mindkettőnek beidegzett készségként használatra készen kell állnia.

A gyakorlati nyelvtudás legfontosabb előfeltétele tehát a szókincsnek tökéletes birtoklása. Biztos szótudás nélkül nincsen beszéd, ezért az alábbiakban arról akarok szólni, hogy a polgári iskolai német nyelvtanulás során a tanulók értelmi fokához illeszkedve, s az öntevékenység elvét szem előtt tartva, milyen fokozatosan felépítendő eljárással vezessük a gyermekeket a biztos szótudás felé. Itt is három fokot kell megkülönböztetni: előkészítő fokot, kezdő fokot és haladó fokot.

1. Az előkészítő fokon, ahol sem írás sem olvasás nincsen, ahol a cél a hallás és a beszélőszervek behangolása; nincsen kimondott szótanulás sem. Nincs is rá szükség, mert itt olyanformán adjuk át a nyelvet a gyermeknek, mint ahogyan azt a kisgyermek kapja a természetes nyelvtanulása folyamán, t. i. nem elszigetelt szavak, hanem egységes egészet kifejező rövid mondatok alakjában. Ezen a fokon a figyelem nem a szavakra, hanem a mondat tartalmára irányul. A mondatot nem a benne előforduló szavak értelmezésével világitjuk meg, hanem